DOI: https://doi.org/10.30837/EK.2023.017

Овсюченко Ю.В.,
к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики
та управління економічною безпекою,
Харківський національний університет радіоелектроніки
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-0522-1799
Перцев П.Д,
здобувач,
Харківський національний університет радіоелектроніки
ORCID: https://orcid.org/ 0009-0002-1692-0090
Будянський В.С.,
здобувач,
Харківський національний університет радіоелектроніки
ORCID: https://orcid.org/0009-0003-6024-7021

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ, ІСНУЮЧІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ТА НАПРЯМИ ВИРІШЕННЯ

Сучасний економічний ландшафт визначається постійними змінами і викликами, які ставлять перед підприємствами необхідність адаптації та оптимізації свого функціонування. Однак, здебільшого, це стикається з існуючими проблемами в економічному механізмі діяльності підприємства. У даній роботі ми розглянемо теоретичні погляди на функціонування економічного механізму, ідентифікуємо ключові проблеми та запропонуємо напрями їх вирішення.

Проблематика управління функціонування підприємства широко висвітлена у наукових працях таких вчених, як Друкер, Грант, Мінцберг, Джеймс Брайан Куінн, Барні, Гошал, Талеб та інших.

Розглянемо основні теоретичні погляди на функціонування економічного механізму. Економічний механізм діяльності підприємства — це комплекс взаємодіючих елементів, спрямованих на досягнення стратегічних та тактичних цілей підприємства. Згідно з класичними теоретичними підходами, функціонування підприємства базується на економічних категоріях, таких як виробництво, обіг капіталу, прибуток.

Функціонування будь-якого господарюючого суб'єкту (підприємства) здійснюється відповідно до певних діючих механізмів. У цьому контексті механізм пропонується розглядати комплексно: як процес і як явище.

Це дозволяє враховувати сукупність послідовних дій (етапів) та відповідне об'єднання елементів системи для реалізації мети, що діють на підставі визначених умов, правил та відповідних процедур. «На основі такого підходу сутність «економічного механізму діяльності підприємства» розкривається за такими системними ознаками:

1) елементною, при якій механізм – це організуюча система взаємозв'язків між структурними елементами;

2) функціональною, якщо механізм розглядається як сукупність видів діяльності, спрямованих на досягнення визначеної мети;

3) процесною, коли механізм розкривається через взаємодію з розв'язання питань, тобто як процес підготовки, розробки і прийняття управлінських рішень» [1].

На сьогодні існують певні загальні проблеми в функціонування економічного механізму підприємства, що викликано вимогами часу та змінами у зовнішньому та внутрішньому середовищ діяльності комерційних компаній. Надамо опис найбільш суттєвих з них.

Насамперед, це недостатня ефективність управління ресурсами: багато підприємств стикаються з проблемами у раціональному використанні ресурсів, що призводить до втрат і невиконання стратегічних планів.

Також, слід відзначити таку особливість, як нестабільність економічного середовища: підприємства піддані впливу економічних змін, що ускладнює планування та вимагає гнучкості в управлінні.

Окрім цього існують проблеми управління ризиками: зростаюча невизначеність сучасного бізнес-середовища вимагає ефективного управління ризиками, що часто не вдається підприємствам.

Всі ці проблеми знижують ефективність функціонування економічного механізму діяльності підприємств й потребують змін й вдосконалення. Наведемо деякі з можливих напрямів вирішення поточних проблем.

По-перше, впровадження сучасних методів управління: використання сучасних інструментів управління, таких як ERP-системи, що дозволяє ефективно координувати ресурси та оптимізувати процеси.

По-друге, це розвиток стратегічного управління: формування чіткої стратегії дозволяє підприємствам адаптуватися до змін, а також мінімізувати ризики та використовувати можливості.

По-третє, це посилення фінансового моніторингу: забезпечення ефективного фінансового контролю допомагає управляти прибутком, зменшувати витрати та виявляти можливості для інвестування.

Тож, ефективне функціонування економічного механізму діяльності підприємства є ключовим фактором його стійкості та конкурентоспроможності. Розв'язання існуючих проблем вимагає системного підходу та впровадження новаторських методів управління. Лише таким чином підприємства зможуть забезпечити не лише власний успіх, а й внести позитивний вклад у розвиток економіки в цілому.

Розглянемо більш докладно сучасні проблеми теорії управління ресурсами.

Серед ключових аспектів розв’язання проблеми недостатньої ефективності управління ресурсами, заслуговують уваги дослідження провідних вчених. Теорії управління відомого економіста Пітера Друкера, зокрема, вказують на важливість концепцій «запиту на ринку» і «управління здатністю». Він підкреслює, що підприємство повинно бути орієнтоване на потреби ринку та максимізацію своєї здатності до виробництва і обслуговування клієнтів [2].

Додатково, теорія ресурсоорієнтованого підходу, запропонована Джейсоном Барней та Грантом, вказує на важливість ефективного управління ресурсами для забезпечення конкурентних переваг. Вони визначають ресурси як ключовий елемент стратегічного управління, що може стати джерелом стійкості та інновацій [3, 4].

Також, сучасне бачення стратегічного управління вимагає певного вдосконалення та розвитку.

У контексті розвитку стратегічного управління активно використовуються концепції відомого стратега Майкла Портера. Його модель «П'ять сил» дозволяє аналізувати взаємодію підприємства з його оточенням та розробляти стратегії, спрямовані на створення конкурентних переваг [5]. Врахування цих принципів дозволяє підприємствам ефективно адаптуватися до змін у бізнес-середовищі.

Допомагаючи вирішувати проблему нестабільності економічного середовища, концепція стратегічного управління розвивається за підтримки вчених, таких як Генрі Мінцберг та Джеймс Брайан Куінн. Вони акцентують на важливості «формування стратегії як вузької частини розуміння» та «здатність до виявлення невизначеності» [6, 7].

Сучасні аспекти управління ризиками вимагають поглиблення та адаптації.

Проблема управління ризиками отримує новий вимір з урахуванням динаміки сучасного бізнесу. Вчений Карл Вейбулл розвинув ідеї управління

ризиками та запропонував концепцію «теорії надійності» [8]. Його дослідження зосереджено на аналізі ймовірності відмови та розвитку стратегій для попередження чи зменшення негативних наслідків.

Також теорія Насімв Талеба, Уолтера Вінчестера та Джозефа Гелбраті, відома як «Чорна Лебідь», допомагає розуміти та враховувати різкі, труднопередбачувані події, які можуть суттєво впливати на діяльність підприємства [9, 10].

Наукове дослідження та практичні розробки в галузі економічного механізму діяльності підприємства підкреслюють важливість теоретичних підходів та їх практичних застосувань. Взаємодія із сучасними концепціями управління та стратегічним плануванням відомих вчених надає підприємствам можливість ефективно вирішувати проблеми та досягати стабільності та конкурентоспроможності в умовах постійних змін.

Таким чином, слід визначити певні недоліки існуючих поглядів вказаних науковців та надати схематичне вирішення цих недоліків (табл. 1).

Таблиця 1 – Недоліки деяких існуючих поглядів та напрями їх вирішення

№	Назва підходу	Недолік	Напрями вирішення
1	Теорія Друкера та ресурсоорієнтованого підходу	Обмежена адаптивність	Інтеграція гнучких стратегій та навчання персоналу адаптуватися до невизначеності
2	Стратегічне управління за Портером	Схильність до однобічний підхід	Розширення методології стратегічного управління, включаючи аспекти, такі як інновації та сталість
3	Теорія Вейбулла та концепція «Чорна Лебідь»	Невистача фокусу на взаємодію з невизначеністю в теорії управління ризиками	Розвиток методів аналізу та прогнозу невизначеності

Розглянемо деякі недоліки існуючих поглядів та можливі напрями їх вирішення.

Обмежена адаптивність теорій Друкера та ресурсоорієнтованого підходу.

Хоча теорії Пітера Друкера та ресурсоорієнтованого підходу важливі для управління ресурсами, вони часто не надають належного врахування швидким та неочікуваним змінам в бізнес-середовищі. Вирішення цього недоліку може включати в себе інтеграцію гнучких стратегій та навчання персоналу адаптуватися до невизначеності.

Однобічний підхід стратегічного управління за Портером.

Модель «П'ять сил» Майкла Портера може бути перетворена в надто простий та однобічний інструмент. Вирішення цього може полягати в розширенні методології стратегічного управління, включаючи аспекти, такі як інновації та сталість.

Наступна проблема поягає у невистачі фокусу на взаємодію з невизначеністю в теорії управління ризиками.

Теорія Вейбулла та концепція «Чорна Лебідь» не завжди враховують або недостатньо зосереджені на динамічних змінах та невизначеності. Розв'язання цього питання може включати в себе розвиток методів аналізу та прогнозу невизначеності.

Незважаючи на значний внесок вчених у розвиток теорій управління та стратегічного планування, необхідно визнати, що життєва складність підприємництва вимагає постійної адаптації та інновацій. Інтеграція розширених та гнучких стратегій в систему управління може стати ключем до успіху в умовах непередбачуваності та змін.

Перелік джерел посилання

1. Овсюченко Ю.В. Оцінка діяльності підприємств та прийняття управлінських рішень. Монографія, Харків, ХНУРЕ, 2010. 200 с.

2. Друкер П. Виклики для менеджменту XXI століття. К.: КМ-БУКС, 2020. 168 с.

3. Grant R.M. The resource-based theory of competitive advantage: implications for strategyformulation. *California Management Review, Berkeley.* 1991. No. 33(3). P. 114-135. DOI: 10.1016/B978-0-7506-7088-3.50004-8.

4. Barney J.B. Is the resource-based «view» a useful perspective for strategic management research? *Academy of Management Review*. 2001. Vol. 26. No.1 P.41-56. DOI: dx.doi.org/10.2307/259393.

5. Michael E. Porter. The Five Competitive Forces that Shape Strategy. *Harvard Business Review*. 2008. January. P. 86-97.

6. Henry Mintzberg. Rise and Fall of Strategic Planning. Simon and Schuster, 1994. 458 p.

7. Henry Mintzberg, Sumantra Ghoshal, James Brian Quinn**.** The Strategy Process: Concepts, Context, Cases. Pearson Education, 2003. 489 p.

8. Weibull W. A statistical distribution function of wide applicability, *J. Appl. Mech.-Trans. ASME*. T. 18 (3). 1951. P. 293-297.

9. Galbraith John Kenneth. Economics and the Public Purpose. 1975. 321 p.

10. Nassim Nicholas Taleb. «The Black Swan». Random House Trade Paperbacks, 2010. 158 p.

11. Taleb, Nassim Nicholas. The Black Swan: The Impact of the Highly Improbable (англ.). New York: Random House, 2007. 392 p.